



VILT & TAMM

ETT NYHETSBREV FRÅN VILTSCADECENTER, SLU NO 2/2014



Europeiska trankonferensen

Fortsättning på studien "Kalvning i hägn"

Informationsmöten och utbildningar

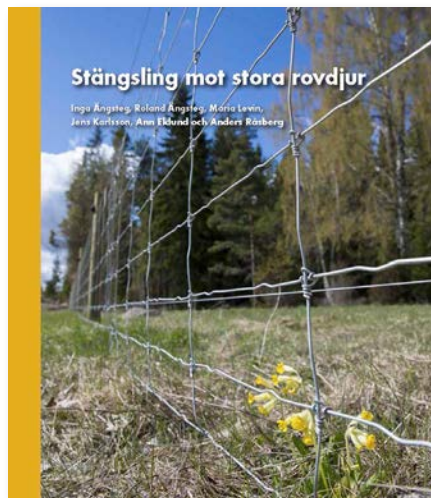
Varg- och loinventering

Nytt Nyhetsbrev från Viltskadecenter!

Några ord från verksamhetsledaren

Hösten i år har känts extra mild och lång, samt bevisat mycket mörk (flera län har haft extremt få soltimmar under november). Det milda vädret har emellertid gjort att en del djur har kunnat gå kvar på beten längre än vanligt. Det har också inneburit en förlängning av säsongen för rovdjursangrepp på tamdjur i till exempel Värmland. Att montera permanenta rovdjursavvisande stängsel, på ett sätt som ökar livslängden men minskar underhållet, är en svår konst. Därför gav Viltskadecenter under försommaren ut en handbok i stängsling med rovdjursavvisande stängsel. Den kan beställas från oss.

Stängsling är fortfarande det mest effektiva sättet vi har i Sverige att skydda våra tamdjur. Men det är viktigt att också beakta att många betesmarker



Den nya boken "Stängsling mot stora rovdjur" är skriven av Inga Ängsteg, Roland Ängsteg, Maria Levin, Jens Karlsson, Ann Eklund och Anders Räsberg.

som ligger i anslutning till sjöar och vattendrag är svåra och i vissa fall rent praktiskt omöjliga att skydda effektivt med endast elstängsel. Tamdjursägare och länsstyrelser behöver ha en hel låda med verktyg för att kunna minska risken för rovdjursangrepp på tamdjur.

Viltskadecenter arbetar ständigt med att hitta eller utveckla nya innovativa skadeförebyggande åtgärder. Vi har dock många andra arbetsuppgifter, vilket begränsar våra möjligheter att "skanna" av all ny teknik som dyker upp i andra verksamheter, miljöer och delar av världen. Därför tar vi gärna emot hjälp. Kontakta oss om du stöter på eller hör om något nytt som skulle kunna användas för att förebygga eller minska risken för rovdjursangrepp på tamdjur eller hundar!



Foto: Jens Frank

Träffa Viltskadecenter på Milamässan och prata stängselfrågor

Viltskadecenter strävar efter att våra rekommendationer om hur rovdjursavvisande stängsel bör konstrueras ska vara så relevanta som möjligt.

Vi väger funktion mot underhåll och följer upp rekommendationerna via besiktningens dokumentationer i samband med rovdjursangrepp. Eftersom ingen vid något tillfälle dokumenterat att varg tagit sig in genom stängsel med väl uppsatta fårnät av god kvalitet planerar vi att göra några förändringar av de nuvarande rekommendationerna. Ändringen innebär bland annat att man kan utesluta den nedre eltråden om nätet är av hög kvalitet. Detta kommer att underlätta underhållet av stängslet avsevärt.

Viltskadecenter bedömer att ett hägn av fårnät med maskor som är högst 15 cm höga och har låsta knutar kan bedömas ha rovdjursavvisande effekt om:

- Nätet och eventuella grindar sluter tätt mot marken (avståndet mellan mark och stängslets nederdel är mindre än 10 cm).
- Nätet har kompletterats med en eltråd som löper max 15 cm ovanför nätet.
- Eltrådarna har en spänning på lägst 4 500 volt, då de belastas med stängslet som jord.
- Eltrådarna även omfattar alla eventuella grindar och övergångar.

Detta förslag är utskickat till bland annat Naturvårdsverket och länsstyrelserna för synpunkter.

Vid frågor och åsikter kontakta gärna Viltskadecenters verksamhetschef **Inga Ängsteg!**

Inga kommer även att delta på lantbruksmässan MILA i Malmö den 14 februari 2015, där hon ska informera och diskutera stängsling mot stora rovdjur.



Foto: Johan Månsson, som även tagit omslagsbilden

Rapport från VIII European Crane Conference 2014, Gallocanta

I mitten av november deltog Lovisa och Johan i den åttonde Europeiska trankonferensen vid Gallocanta i nordöstra Spanien.

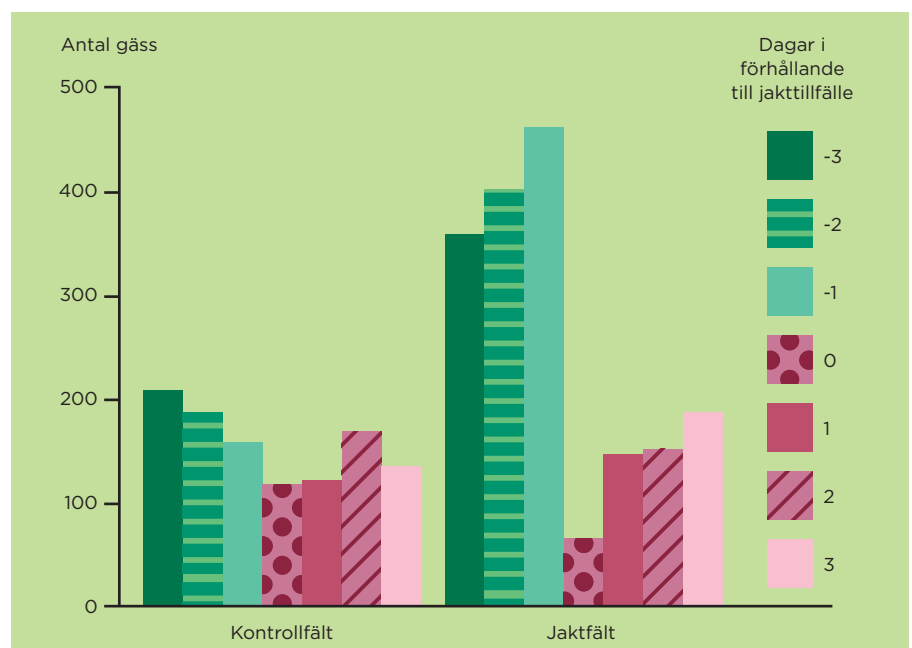
Gallocanta är en stor lagun där majoriteten av tranorna längs den västeuropeiska flyttvägen rastar innan de fortsätter till övervintringsplatserna i Extremadura. På konferensen deltog forskare, nationella trangupper och tranintresserade från hela Europa, men även från USA och Japan. Många aspekter av tranans ekologi avhandlades, bland annat flyttvägar, populationsutveckling och häckningsbiologi. En workshop hölls för att utbyta erfarenheter kring skadeförebyggande åtgärder på växande gröda under rastperioderna. Där framgick att skadeproblematiken, bortsett från Sverige, har ökat i Tyskland, Frankrike och Spanien och att skadenivåerna generellt verkar bli högre om tranornas ankomst sammanfaller med perioder då stubbåkrar är upplöjda och sådden i full gång. Deltagarna i workshopen kom överens om att fortsätta det nationsöverskridande arbetet kring de

här frågorna. Johan Månsson, VSC, kommer att representera Sverige.

Preliminära resultat från skyddsjaksstudien

Studien som syftar till att utvärdera skyddsjaktens skrämseffekt på gäss

har fortsatt under våren och sommaren. Totalt har 12 jakttillfällen på grågäss utvärderats under 2014 vid Hornborgasjön (Västergötland), Kvismaren, Tysslingen (Närke), Tåkern (Östergötland), Sörfjärden (Södermanland), Väse (Värmland) och Edenryd (Skåne) och



Figur 1. Antalet grågäss på kontrollfält och jaktfält före och efter skyddsjakt genomfördes (under dag 0 utfördes jakten på morgonen och föregicks även av jakt kvällen innan).

ett tillfälle på vitkindad gås på östra Gotland. I snitt har 35 gäss fällts per tillfälle. Antalet gäss har räknats tre dagar före och tre dagar efter varje jakttillfälle, både på fältet där jakten bedrivs och på ett kontrollfält i samma område. Preliminära resultat visar att antalet gäss minskar på "jakt-fälten", men effekten varierar mycket mellan olika tillfällen. Studien finansieras av Viltkommittén, Naturvårdsverket.

Årets tranräkningar

Vi har fortsatt räkna antalet tranor vid

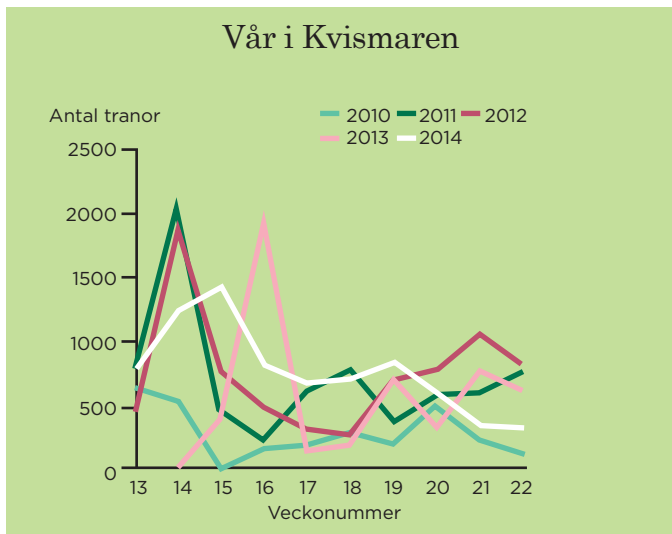
Kvismaren under vår och höst. Antalet tranor och utvecklingen under våren motsvarade tidigare års. Det maximala antalet under hösten nådde däremot 18 870 tranor, vilket kan jämföras med rekordet 2009 på 19 400 tranor.

Tack till Hornborgasjöns fältstation, Tåkerns fältstation, Kvismare fågelstation och Martin Tjernberg och Pekka Westin vid Hjälstaviken för att ni bidragit med räkningssiffror!

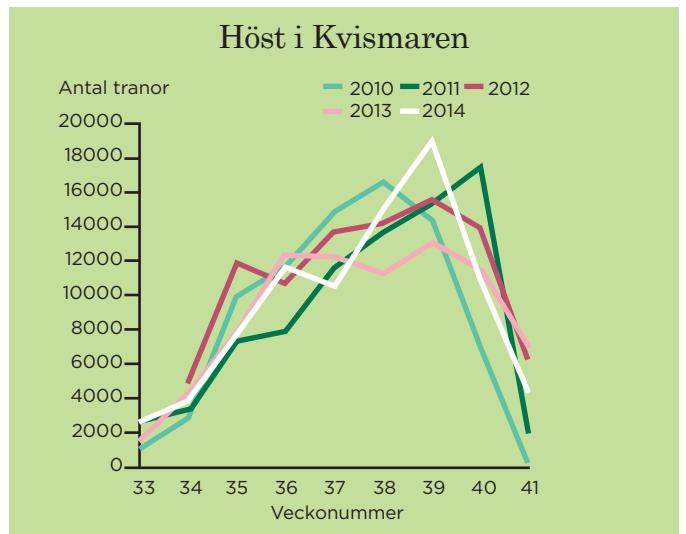
Tidig skörd – låga skadenivåer

Den varma sommaren innebar att

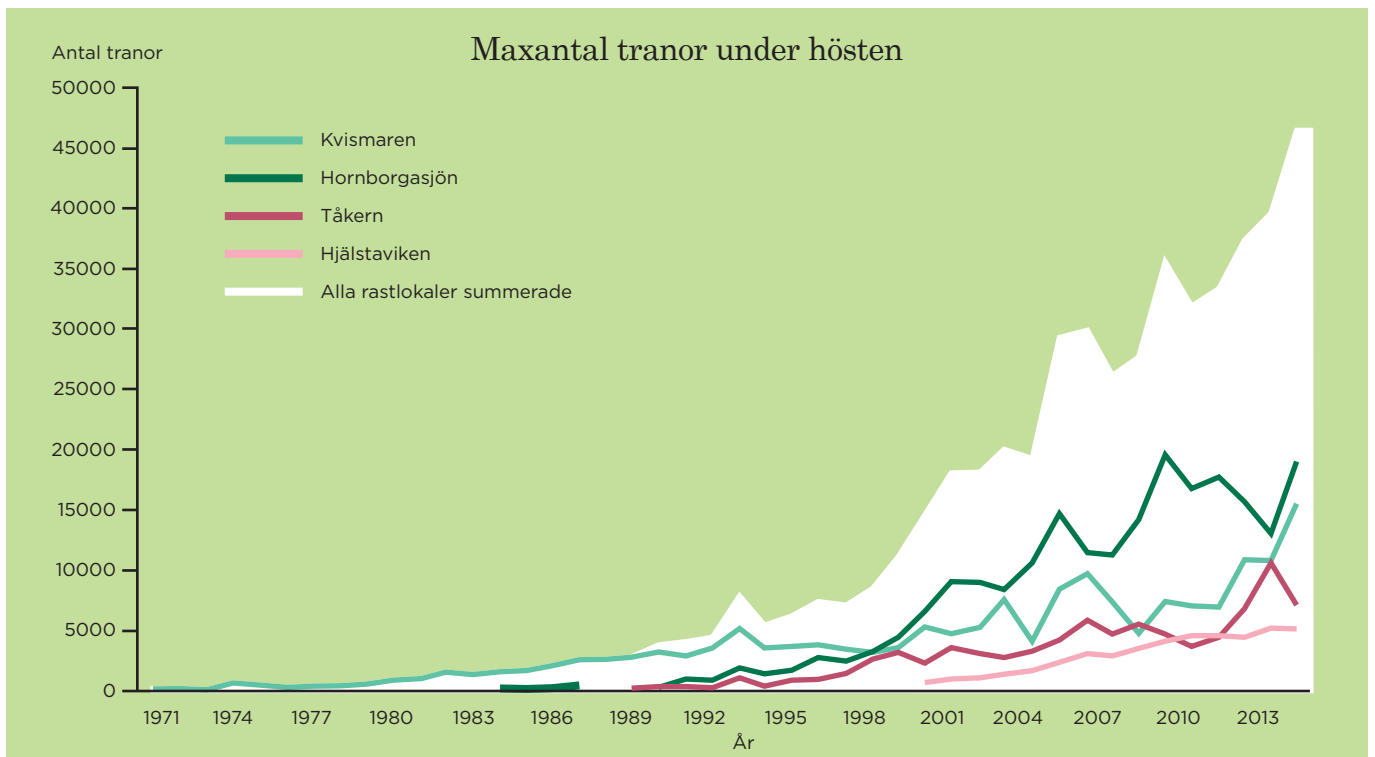
spannmålsskörden kom igång tidigt. Tidig skörd innebär att tranorna och gässen har stubbåkrar att söka föda på när de anländer till rastlokalerna under tidig höst. Hög tillgänglighet av stubbåkrar innebär således att betestrycket på de växande grödorna minskar och i och med det även skadenivåerna. När viltskadestatistiken summeras förväntar vi oss därmed relativt lite skador i jämförelse med till exempel 2012, då hösten var ovanligt regnig och skörden kom igång sent.



Figur 2. Antalet tranor vid Kvismaren under våren 2014.



Figur 3. Antalet tranor vid Kvismaren under hösten 2014. Det maximala antalet tranor under hösten var även extraordinärt högt vid Hornborgasjön. Vid Tåkern noterades en liten minskning jämfört med förra året, medan resultatet vid Hjälstaviken var nästan exakt detsamma som förra året.



Figur 4. Maximala antalet tranor under hösten vid fyra stora rastlokaler.

Fortsättning på studien

Kalvning i hägn som åtgärd för att skydda renkalvar från björn

Under 2013 och 2014 genomförde vi studier i två samebyar i syfte att undersöka effekterna av kalvning i hägn som åtgärd för att skydda renkalvar från predation av björn. Projektet fortsätter 2015 och 2016, men en halvtidsrapport lämnades in i slutet av november.

Studien är första halvan av ett uppdrag från Landsbyggsdepartementet (L2012/2817) och en fortsättning på ett tidigare uppdrag där björnens predation på renar undersöktes.

Studien syftar till att besvara ett antal specifika frågor vid kalvning i hägn:

- Hur stor är dödligheten hos renkalvar när de inte utsätts för predation?
- Medför hägnvistelse några risker för kalvarnas hälsa och överlevnad?
- Kompenserar björnar för att de inte haft tillfälle att ta renkalv under kalvningsperioden genom att ta mer renkalv senare?
- Vilka kostnader medför åtgärden kalvning i hägn i relation till eventuella vinster?

Resultaten från 2013 och 2014 visade att björnpredation på renkalv kunde reduceras till noll då kalvningen skedde i hägn och renkalvarna släpptes ut ur kalvningshägnen efter första veckan i juni. Detta kan jämföras med resultaten från den tidigare studien, som gjordes i samma samebyar, där varje björnindivid i genomsnitt dödade 11 renkalvar per kalvningsperiod. Vi konstaterade dessutom att björnarna inte ”kompenserar”, alltså inte dödar fler kalvar, under sommar och höst när de inte haft tillgång till renkalvar under kalvningsperioden.

Kalvning i hägn visade sig således ha en positiv effekt när det gällde skydd mot predation. Hägnvistelsen kan dock medföra andra risker för kalvarnas hälsa och överlevnad. Dödligheten under kalvningsperioden var hög (omkring 10 %) i de två största (av totalt fyra) hägnen 2013, men låg (1,5 %) i de andra två. 2014 var antalet renar i samtliga fyra hägn lägre. Då låg kalvdödligheten mellan 1,7 % och 4,0 % och vi såg, till skillnad från under 2013, inget samband mellan kalvdödlighet och djurtätheten i hägnen.

De vanligaste dödsorsakerna i hägnen var utmärgling, övergivna kalvar och olika typer av infektioner, som drabbade 4,3 % respektive 2,5 % av kalvarna i de två hägnen med hög dödlighet 2013. Bland kalvarna från det största hägnen (med nästan 1000 vajor) hittades dessutom 39 kalvar efter utsläpp från hägnen, som drabbats av nekrobacillos (kraftig infektion i munnen), en smitta som de med all säkerhet ådragit sig under hägnvistelsen. Resultaten tyder på att stort renantal och hög djurtäthet är dödliga riskfaktorer avseende såväl infektioner som utmärgling och övergivna kalvar.

Eftersom vajorna utfodrades i samband med kalvningen i hägn ställde vi oss frågan om överlevnaden hos kalvarna kunde betraktas som ”naturlig” eller om utfodringen påverkade kalvöverlevnaden positivt. För att kunna ta hänsyn till effekten av såväl hägn-

vistelse som utfodring delades vajorna 2014 upp i grupper där vi kombinerade utfodring/icke utfodring och kalvning i hägn/icke hägn. Dödligheten var låg (1,0-2,4 %) från juni till augusti hos kalvar från samtliga grupperna, vilket tyder på att vare sig utfodring eller hägnvistelse hade någon effekt på överlevnaden under den här perioden.

De vajor som kalvade i hägn (skyddade från rovdjur under kalvningsperioden) hade en kalvöverlevnad på hösten på 95 %, oavsett grad av utfodring. Även bland de vajor som kalvade utanför hägnen var kalvöverlevnaden högre (75 %) 2014 jämfört med referensåren 2010-2012 (omkring 50 %). Eftersom resultatet bara gäller ett enskilt år kan vi i nuläget inte uttala oss om huruvida skillnaden beror på mellanårsvariation eller andra faktorer, till exempel en minskning av antalet björnar genom den ordinarie björnjakten.



Foto: Jens Frank

Nytt doktorandprojekt på Viltskadecenter:

Intressegruppers och allmänhetens uppfattning av förvaltningsåtgärder för stora rovdjur

Enligt bindande EU-lagstiftning har Sverige skyldighet att säkerställa gynnsam bevarandestatus för de viltstammar som vårt land förvaltar. Detta gäller inte minst de stora rovdjuren. För dem är målsättningen att man ska säkerställa gynnsam bevarandestatus i god samexistens med det mänskliga samhället.

Myndigheter, vilthandläggare och intressegrupper ser idag ett ökat antal förvaltningsåtgärder för att hantera konflikter mellan mänskliga intressen och stora rovdjur. Syftet med åtgärderna är ofta även att öka acceptansen för rovdjurens närvaro. En del av acceptansen för stora rovdjur påverkas av konflikter mellan grupperingar i samhället och av förtroendet för myndigheternas förmåga

att hantera konflikter med rovdjuren. Det är därför viktigt att myndigheter och viltförvaltare inte väljer förvaltningsåtgärder som orsakar mer konflikt än nödvändigt.

Viltskadecenters doktorandprojekt syftar till att undersöka vilka förvaltningsåtgärder som finns tillgängliga och användbara i Sverige och hur dessa åtgärder mottas av allmänhet och intressegrupper. Ann Eklund, som fått doktorandtjänsten, ska även utreda vilka de underliggande faktorerna är som gör att människor motsätter sig eller accepterar en förvaltningsåtgärd samt hur dessa olika mönster skiljer sig åt mellan eller stämmer överens inom olika intressegrupper och allmänheten.

Målsättningen i projektet är att kunna

förse viltförvaltare och ansvariga myndigheter med kartläggning och riktlinjer över vilka åtgärder som är lämpliga att använda i Sverige och vilka reaktioner man kan vänta sig om de tas i bruk. Projektet genomförs som ett samarbete mellan Viltskadecenter, SLU (Sveriges Lantbruksuniversitet), Lunds Universitet och Mittuniversitetet. Projektet finansieras av Formas och planeras pågå till 2018.



Ann Eklund ska studera vilka förvaltningsåtgärder för stora rovdjur som kan vara lämpliga att använda i Sverige. Foto: Jens Frank



INFORMATIONSMÖTEN OCH UTBILDNINGAR

Under hösten har VSC genomfört ett antal utbildningar för länsstyrelsernas personal.

11-12 augusti gav vi en utbildning för besiktningsmän för gröda. Utbildningen genomfördes i Kristianstad Vattenrike, i samarbete med länsstyrelsen i Skåne län och innehöll både teori och praktik.

Inför björnjakten 13-14 augusti genomfördes den årliga grund- och fortbildningen för besiktningsmän för statens vilt. Utbildningsorten var Ultuna i Uppsala och 42 besiktningsmän deltog. Utbildningen genomförs i samarbete med Naturvårdsverket,

länsstyrelserna, Jordbruksverket, Statens Veterinärmedicinska anstalt, Naturhistoriska Riksmuseet och miljöåklagare.

20 augusti hade vi besök av företaget De Laval. De Laval är ett stort och välkänt företag inom lantbrukssektorn med mer än 125 år på nacken. De Laval är världens största utvecklare, tillverkare och leverantör av modern mjölkkningsutrustning, men på VSC diskuterades stängslingsmaterial till rovdjursavvisande stängsel.

28 augusti deltog VSC tillsammans med länsstyrelsen, LRF med flera i Färila i Gävleborgs län för att diskutera stängsling mot främst varg. Området vi besökte är en jordbruksbygd med ett stort antal djurbesättningar, samtidigt som flera vargrevir etablerats i närområdet.

Under fyra intensiva sommarveckor utbildade och testade vi länsstyrelsernas, Polisens, Jägareförbundets och SNOs björnhundsekipage hos det Skandinaviska björnforskningsprojektet i Tackåsen. Vi har även hållit utbildningsträffar med länsstyrelsernas besiktningshundekipage vid ytterligare tre tillfällen under sommaren och hösten.

I början av september höll VSC en workshop med en grupp forskare och

politiker från Indien. Syftet med mötet var att delge VSCs erfarenheter av arbete med olika förebyggande åtgärder.

Den 3-4 september och den 17-18 september fortbildade vi besiktningsmän för tamdjur på Grimsö Forskningsstation. Totalt 42 personer. 9-11 september gav vi den årliga grundutbildningen, i år med nio deltagare, varav några kom från Danmark och Åland!

2-3 oktober deltog Viltskadecenter på det årliga "stormötet" om rovdjursförvaltning i renkötselområdet i Storuman tillsammans med samebyarna, länsstyrelserna, Naturvårdsverket och Sametinget.

4-6 november genomförde VSC en grundutbildning i inventering och kvalitetssäkring för 18 deltagare. Utbildningen ges varje år och vänder sig till länsstyrelsens fältpersonal och samebyarnas inventeringssamordnare.

I slutet av november deltog VSC i en workshop finansierad av NSF (USAs National Science Foundation). Workshopen var ett första arbetsmöte kring hur man kan förutsäga och förebygga konflikter mellan vilt och människor.

Foto: Elisabeth Hansson



Inventering av varg och lodjur

Resultaten från inventeringen av varg 2013/2014 visade att antalet föryngringar ökat med 3 %, jämfört med året innan. Inga nya finskryska vargar hittades, men fyra sedan tidigare kända immigranter finns kvar i populationen.

Två av dessa (vargparet i Tiveden) reproducerade sig under säsongen.

Inför vintern 2014/2015 gäller nya instruktioner för inventering av varg. Instruktionerna började gälla 1 oktober och är gemensamma för Skandinavien.

Vintern 2013/2014 testade vi urin som källa till DNA-prov vid spårning av varg. Försöket föll väl ut med en hög andel lyckade prov. Innevarande vinter kommer därför både spillning och urin att samlas in vid spårning av varg. Till skillnad från insamling av spillning kan insamling av urin riktas till

individ, vilket medför att inventeringsarbetet blir mer effektivt.

Under inventeringen av lodjur 2014 dokumenterades 142 familjegrupper i Sverige. Resultatet är en nedgång jämfört med året innan, då 191 familjegrupper dokumenterades. Inventeringen kunde dock inte genomföras heltäckande på grund av bristande snötäcke i delar av södra och mellersta Sverige.

Läs alla inventeringsrapporterna på www.viltskadecenter.se.

Under vintern 2015 planerar Viltskadecenter att genomföra en pilotstudie tillsammans med Lodjursprojektet i Götaland, där urin från familjegrupper av lodjur samlas in under spårning. Syftet är att undersöka om honor kan skiljas från ungar via sättet de urinerar på och i så fall om DNA från honorna kan användas för att särskilja olika familjegrupper.



Viltskadecenter är ett serviceorgan för myndigheter, organisationer, enskilda näringsidkare och allmänheten. Centret arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket och tillhör SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för Ekologi. Viltskadecenter bistår bland annat med information om förebyggande åtgärder för att förhindra skador från fredat vilt. Grimsö Forskningsstation, 730 91 Riddarhyttan. Telefon: 0581-920 70 www.viltskadecenter.se viltskadecenter@slu.se

